

Begravelsesvæsen - Begrebsforvirring

Af Birgitte Foghmoes

Vi, som arbejder med kirkegårdsdrift i det daglige, hører ofte om de problemer og misforståelser, der opstår inden for vores område hos brugerne - og undertiden også i dagspressen.

Det er jo så enkelt og logisk, synes vi selv. Ved nærmere eftertanke må vi erkende, at vi fagfolk omgiver os med en mangfoldighed af fagudtryk - der oven i købet ikke engang altid er entydige - til forvirring af både os selv og ikke mindst menigmand.

Forvaltning

Allerførst ganske kort om kirkegårdenes placering i det danske system: Alle kirkegårde administreres i henhold til kirkeministeriets love, cirkulærer m.v. for folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde. Allerede her studser mange, for hvad betyder det, og hvilke konsekvenser har det, når nogle byer som fx København har kommunalt begravelsesvæsen?

For det første: Folkekirkens love gælder samtlige danske kirkegårde, uanset hvem der ejer dem og driver dem i det daglige.

For det andet: For brugerne er der princippielt ingen forskel ud over, hvad det lokale selvstyre giver mulighed for. Der kan forekomme særlige servitutter, og taksterne kan variere, nøjagtigt som det fx er tilfældet inden for daginstitutioner.

Efter dødsfald, hvad så?

De fleste er klar over, at der her i landet skal ske enten en begravelse eller en ligbrænding. Disse to begreber er også sidestillet i lovgivningen, hvor det fastslås, at begravelse eller ligbrænding skal være sket senest 8. dagen efter dødsfaldet, men begrebet bisættelse dukker også op, og hvad dækker begreberne egentlig?

Begravelse

Vi burde ikke være i tvivl jvf. ovenstående. Det er altså en jordfæstelse i modsætning til en ligbrænding. Der skal

graves en grav, og kisten (et lig skal faktisk ligge i en kiste her i landet) skal sænkes heri. Ved en kristen begravelse vil de pårørende ofte følge kisten helt til graven, hvor de vil sænke den og præsten herefter foretage jordpåkastelsen.

Undertiden vælges den løsning, hvor jordpåkastelsen foretages i kirke eller kapel, og selve sænkningen i graven sker herefter uden de pårørendes tilstedeværelse ved hjælp af ligbærere eller kirkegårds personale alt efter den stedlige tradition.

Ligbrænding

Liget med kisten skal brændes (oven i købet i et af kirkeministeriet godkendt krematorium). Ligbrændingsteknik, -æstetik og -filosofi vil det føre for vidt at komme ind på her, men kort sagt har ingen danske krematorier noget at skjule. Åbenheden også på dette område er kommet for at blive.

Bisættelse

Ofte bruges ordene bisættelse og begravelse i flæng, men sædvanligvis betyder en bisættelse højtideligheden i kirken eller kapellet inden en efterfølgende ligbrænding. Begrebet er dog ikke entydigt, da man nogle steder ved bisættelse forstår kistens hensættelse i kapel, indtil højtideligheden skal finde sted. Dette benævnes dog de fleste steder:

Modtagelse/aflevering

Når kisten anbringes i kirkegårdens/krematoriets kapel, kan det foregå enten med eller uden følge af familie eller pårørende. Kistens endelige placering indtil højtideligheden vil oftest være i et kølerum.

Anatomisk Institut

Forskellige omstændigheder - afdødes testamentariske bestemmelse - kan medføre, at "Anatomisk Institut" bliver en nærværende faktor. Og hvad medfører så det? For de pårørende i virkeligheden kun, at man må væbne sig med tålmodighed, idet der kan gå lang tid, inden sagen kan afsluttes. Endemålet er som ved alle dødsfald: en jordbegravelse eller en (i disse tilfælde oftest) ligbrænding.

Urneanbringelse

Rent praktisk, hvor anbringer vi vore døde efter højtideligheden? Det helt sædvanlige er naturligvis i jorden på kirkegården, og i bekendtgørelsen om begravelse og ligbrænding står der da også, at "kister og askeurner skal jordfæstes på folkekirkens kirkegårde eller andre af kirkeministeriet godkendte begravelsespladser".

Da ligbrændingen for tiden er det almindeligste (ca. 70 % på landsbasis, men ca. 90 % i de største byer) beskrives urnebringelsesmulighederne først: Ovennævnte bekendtgørelse fortsætter "Askeurner kan dog nedsættes eller anbringes på andet af kirkeministeriet dertil godkendt sted. Jordfæstelse af aske kan ske uden brug af urne. Med kirkeministeriets tilladelse kan der forholdes med asken på anden sømmelig måde, når der foreligger et bestemt udtalt ønske herom". Så mange var ordene.

Generelt kan urner nedsættes i alle gravsteder. Der kræves egentlig blot min. 0,5 m² jord, og hullet skal graves så dybt, at der bliver 0,5 m jord over urnen.

Fredningstiden - d.v.s. den tid, der skal gå, inden pladsen igen betragtes som ledig - er for urner min. 10 år her i landet. Pladsen, hvor urnen er nedsat, kan altså efter fredningstidens ophør benyttes igen. Skulle det vise sig, at der endnu findes rester af asken/urnen, vil disse rester ved en evt. ny nedsættelse blot blive gravet dybere ned. Under alle omstændigheder vil den først afdøde forblive i graven. Almindeligvis benyttes urner af forgængeligt materiale som jernblik, letbrændt ler eller bark. Der anvendes dog også urner af meget bestandige materialer som keramik eller bronze. I sådanne tilfælde må man være forberedt på, at kirkegården kan have fastsat ekstra lang fredningstid for disse urner eller stiller andre særlige krav.

Mange vælger at lade urner nedsætte i gamle familiegravsteder, der i tidernes morgen er erhvervet i en sådan størrelse, at der skulle være plads til flere personer - vel at mærke i kister.

Har man af en eller anden årsag fået valgt et helt forkert nedsættelsessted, giver lovgivningen faktisk en mulighed for tilladelse til urneflytning. Det er den lokale kirkegårdsbestyrelse/menighedsråd, der skal behandle sagen. For at sikre sig mod endnu en fejltagelse skal der normalt hengå mindst et år, inden flytningen kan finde sted, og en ansøgning skal være meget velbegrundet. Tilladelse til flytning af en allerede en gang flyttet urne gives normalt ikke.

Urnegrave

Ønskes en grav, hvor der kun kan være urner, er der på de fleste kirkegårde flere alternativer. Urnegravene kan groft deles i 2 hovedtyper:

De *individuelle*, der erhverves som en bar firkant jord med en klar afgrænsning, hvor man efter forholdene må beplante og sætte gravsten efter eget ønske.

De *kollektive*, hvor de enkelte grave er del af en større helhed. Det kan være en samlet beplantning, en skov eller et græsareal (kendt fællesgrav). Og fælles for alle disse typer af grave er, at der af hensyn til helhedsindtrykket ofte vil være meget stramme regler for, hvad der kan tillades med hensyn til udsmykning. Det er altså vigtigt, at man gør sig disse regler meget klart, inden man erhverver sådan et gravsted.

Generelt kan familien være tilstede, når urnen nedsættes i det valgte gravsted.

Anonyme grave

Skønt mange mennesker har erkendt behovet for at kende den nøjagtige placering af deres pårørendes urne og måske desuden har et ønske om nedsættelse i umiddelbar nærhed, når de selv til sin tid skal nedsættes, er der fortsat en stor del, der nedsættes anonymt i et græsareal. Det giver sig selv, at kun kirkegårdenes administrationer kender de enkelte urners anbringelsessted, og at pårørende ikke kan deltage ved urnenedsættelsen.

Med hensyn til placering og nedgravning gælder der princippielt de samme regler som for alle andre gravstedsformer (arealkrav, gravdybde, fredningstid m.m.) Nogle kirkegårde nedsætter askerne uden brug af urne, hvilket også er tilladt, men kræver, at de pårørende er indforståede hermed, hvis en allerede anskaffet urne derved ikke anvendes.

Anonyme grave går under mange betegnelser landet over bl. a. afhængig af, om der anvendes urner: *Fællesgrav*, *fællesaskegrav*, *askefællesgrav*, *urnefællesgrav*, *fællesurnegrav*, *de ukendtes grav eller slet og ret plænen*. Askefællesgrav og fællesaskegrav betyder normalt, at der ikke anvendes urner, mens man af de neutrale: *fællesgrav*, *de ukendtes grav* eller *plænen* intet kan udlede om forholdet. Man er derfor nødt til selv at skaffe sig oplysningen fra den pågældende forvaltning, hvis man har behov for denne viden.

En anden viden, det kan være af meget stor betydning, at

man skaffer sig, er, at nogle af vore største forvaltninger fra gammel tid har anvendt en nedsættelsesmetode, der hindrer en flytning af aske/urner. På disse kirkegårde kan en flytning nemlig ikke foretages, uden at man forstyrrer gravfreden for "naboerne". Efterhånden som de ledige kirkegårdsarealer bliver større, er der dog planer om efterhånden at forlade denne metode (i København fx).

Endnu et storbyfænomen er problemet med de ofte ganske tæt belagte fællesgrave. Princippielt ville de kunne genanvendes til evig tid, idet en 10-års fredningsperiode blot skal overholdes i forhold til de enkelte nedsættelser. For tiden håndteres problemet på den måde, at en "fyldt" fællesgrav får lov til at henligge "fredet", mens en ny tages i brug.

Hvordan man i fremtiden vil forholde sig til disse grave, kan vi af gode grunde ikke vide, idet der ikke i vores lovgivning er noget til hinder for en nedlæggelse (nøjagtigt som et gravsted sløjfes) eller en omlæggelse til anden brug på kirkegården.

Kolumbarium

Ønskes urnen slet ikke nedgravet, er der på nogle kirkegårde mulighed for at anbringe urnen i en urnehal, et såkaldt kolumbarium, hvor der på væggene er nicher til anbringelse af urner. I sådanne situationer stilles der særlige krav til urnen, idet den skal være holdbar, d.v.s. fremstillet af fx bronze eller keramik. Varianter over temaet kan være urnemure eller urnekamre alt efter udformningen og muligheden for en individuel udsmykning. Efter endt anbringelse i fx 10 år vil askerne/urnerne blive nedsat på kirkegården.

Anden anbringelse

Hvilke muligheder er der i grunden for anbringelse af en urne uden for en autoriseret kirkegård? Med kirkeministeriets tilladelse kan en urne under særlige omstændigheder nedsættes på privat grund. Tilladelsen vil normalt være betinget af, at der anvendes urne af vandopløseligt materiale, og at der ikke på stedet anbringes sten eller andet, der signalerer, at der her er en begravelsesplads. Derimod skal der normalt en tinglysning til, således at det sikres, at fredningsperioden kan overholdes, uden at der foretages jordarbejde i dybden.

En anden anbringelse uden for kirkegårde er efterhånden mere almindelig. Det drejer sig om udstrøning af asken

over åbent hav. Og der menes virkelig åbent hav. Der kan fx ikke opnås tilladelse til udstrøning over søer, moser eller åer - og slet ikke over mark eller eng eller i skovbunden. Hvis dette var tilfældet, kunne man forestille sig, at man en dag kunne få hr. Petersens aske blandet med sin madpakke, og dette ville være aldeles uforeneligt med dansk kultur. Som der stod i den ovenfor nævnte bekendtgørelse "... kan der forholdes med asken på anden sømmelig måde, når der foreligger et bestemt udtalt ønske herom fra afdøde".

Kistianbringelse

I modsætning til urnerne vil kisterne så godt som altid blive placeret på kirkegårdene. En kiste kræver min. 3 m² jordareal - alt efter de lokale forhold - , og gravdybden er således, at der bliver et 1 m tykt jordlag over kistelåget.

I perioder har der været mangel på kirkegårdsjord, og kunne man kun erhverve et gravsted med begrænset plads, anvendtes undertiden muligheden for nedsættelse af den første kiste i såkaldt dobbelt dybde, d.v.s. i en sådan dybde at der kunne begraves en kiste ovenpå med 1 m jord over. Ved denne fremgangsmåde kunne man forøge kapaciteten til det dobbelte.

Med ligbrændingsprocentens og fællesgravenes fremmarsch er behovet for jord faldet betragteligt, og begravelse i dobbelt dybde er de fleste steder i praksis afskaffet - ja, nogle steder også vedtægtsmæssigt.

Kister til jordbegravelser er pr. tradition almindeligvis af træ eller andet træmateriale (spånplader el. lign.), og der er kun forbud mod at anvende plastik - ellers ingen krav til kistefabrikation. (For kister til ligbrænding findes der faktisk et sæt normer.) Man er altså i princippet velkommen til selv at fabrikere om ønskeligt. Man skal blot være opmærksom på, at der lokalt kan være fastsat forlænget fredningstid, hvis kisten er lavet af holdbart materiale som egetræ eller zink, nøjagtig som beskrevet for urners vedkommende.

Al dansk kirkegårdstradition er baseret på ordene i det kristne ritual om, at vi igen skal vende tilbage til jorden. Fredningstiden for kister skal være mindst 20 år, som er det tidsrum, der skal hengå, før man erfaringsmæssigt anstændigvis igen kan nedsætte en kiste i en allerede benyttet grav. Som for urners vedkommende vil eventuelle rester fra den foregående begravelse forblive i graven.

Kistegrave

Forskellige typer af kistegrave på de enkelte kirkegårde er endnu ikke en selvfølge, men specielt på de større kirkegårde kan der være samme valgmuligheder som beskrevet for urnegrave. Det vil således altid være muligt at erhverve et individuelt gravsted, hvor selve indretningen bestemmes af de pårørendes temperament og formåen, mens kollektive grave i græs eller en fælles beplantning bliver mere og mere almindelige.

Anden anbringelse

For kisters vedkommende er der ikke mange andre muligheder. På ganske få kirkegårde er der fra gammel tid mausolæer (gravhuse) eller gravkamre opført for velhavere. Muligheden for opførelse af nye gravkamre er der for så vidt endnu, hvor det ikke udtrykkelig er forbudt i lokale vedtægter, men omkostningerne forbundet hermed er nu så voldsomme, at det stort set ikke finder sted.

Birgitte Foghmoes, Næstved.

Landskabsarkitekt, cand. hort.

Kirkegårdsleder ved Slagelse kirkegårde.